

УДК 821.512.145. «19»: (17+111.852)

Юнусов Шевкет Эльвисович, к. филол. н., доцент кафедры крымскотатарской филологии Института филологии (структурное подразделение) КФУ имени В.И. Вернадского
e-mail: schew.yunusoff2010@yandex.ua

БУГУНЬКИ НЕСИРИМИЗДЕКИ ПРОБЛЕМАТИКА ВЕ МЕВЗУАТ
(ПРОБЛЕМАТИКА И ТЕМАТИКА СОВРЕМЕННОЙ
КРЫМСКОТАТАРСКОЙ ПРОЗЫ)*

Аннотация. В статье анализируются малые прозаические формы современных крымскотатарских писателей, пытающихся обнаружить своё место в литературном процессе. В работе акцентированы вопросы проблематики, тематического спектра, жанровой специфики, оформления финала рассказов.

Ключевые слова: малая проза, стилистика, специфика, смешение жанров.

Yunusov Shevket Elvisovich, Candidate of Philology, associate Professor of the Department of Crimean Tatar Philology of the Institute of Philology (structural division) KFU named after V.I. Vernadsky
e-mail: schew.yunusoff2010@yandex.ua

PROBLEMS AND THEMES OF MODERN CRIMEAN TATAR PROSE

Abstract. The article analyzes the small prose forms of modern Crimean Tatar writers who are trying to find their place in the literary process. The work focuses on the issues of problems, the thematic spectrum, genre specifics, and the design of the final story.

Keywords: small prose, stylistics, specificity, mixing of genres.

* Статья прочитана на V Всероссийской научно-практической конференции «Тюркология: вчера, сегодня, завтра» (22 апреля 2021 года). Организатором мероприятия выступила кафедра крымскотатарской филологии Института филологии (структурное подразделение) ФГАОУ ВО "Крымский федеральный университет им. В.И. Вернадского" (г. Симферополь, Россия)

Ишнинъ актуаллиги. Бугуньки эдебий эснасымызны козьден кечиреджек олсакъ, онда бир сыра къалем саиплери иштирак этип, насыл теджрибеге малик олгъанларыны корьмек мумкюн. Ишбу процесснинъ янында эдебий тенкъит адымламалы, акс алда о озь башына быракъылып, я тургъан еринде тапталыр, я да иришилген нетидже кениш даирелерге барып етмез.

Теткъикъат объекти оларакъ макъаладе адлары кечкен языджыларнынъ 2019 сенеси басылгъан эсерлери серлевамизда ургъулангъан меселелер черчивесинде бакъылып, оларда муэллифнинъ дюньябакъышы, къараманларгъа мунасебети, бедий усталыгъы киби меселелер бакъыла. Теткъикъатнынъ **формаль** ве **герменевтик усуллары** аныылгъан иджаткярларнынъ бедий къалемининъ хусусий тарафларыны косътермеге ярдым этер.

Земане миллий несиринаинъ илерилемесине иссе къошып кельмекте олгъан «эски мектеп» корьген уйкен иджаткярлардан Къадыр Велиев, Сейяре Меджитова, Экрем Гъафаров, Шемсие Люманова, Хайсер Сеитяя, атта энъ яшлардан олгъан Весиле Менусманованынъ бедий тили озюнинъ шарныкълыгъы, миллийлигинен айрылып тура. Оларнынъ эксериети токътамай язып туралар, атта ильк эки къалем саибининъ тили ана тилини даа яхшы огренмеге истегенлер ичюн бир чокъракътыр. Затен Къадыр агъанынъ аман-аман эр бир махсулы башкъа языджыларнынъ эсасен зорлукъларымызны косътеребермесинен бираз быкътыргъан эсерлери янында этрафта яхшы шейлер де бар олгъаныны корьмеге ярдым эткен эсерлердир. Джумледен онынъ «Текмиль шашмаладым, акъайлар» [1] аджвий икяеси, акъай киши бинъ истемесин, къадын кишининъ эвдеки ерини бастырып оламайджагъыны ошлу шекильде косътере. Сейяре ханым исе «Разылыкъсыз никях» икяесини такъдим этерек [2] тарихий икяеге ошагъан бир сюжет ясап, композициясыны пек тюзгюн эте. Факъат 34-джи саифесине келип, икяе очерк ве атта макъале тюзюни алгъандайын олып, эсернинъ лезетини боза. Бунынъ киби жанрлар къарышмасы Гульзар ханым Дерменджининъ де эсерлеринде козетиле («Ананъ бизден кетсин де», «Мырзам», «Къытмыр»). Иште, гузель-гузель инкишаф этип кельген сюжет

ёлагыны кене ойле дюльбер битиреджеги ерине муэллиф анълымы оларакъ, анъсызмы адий бир макъалеге чевирип ташлай. Г. Дерменджининъ «Къытмыр» икяесиндеки финалда муэллиф къараманыны лаф эттиреджеги ерине, олгъан шейлерге муэллифнинъ озю къыймет кесе. Тамам бу ери эсернинъ ичинден акъып чыкъмалы ки, къыйметни окъуйыджы кессин. Бойле алны Экрем оджа Гъафаровнынъ «Унутып оламам» икяесинде де [3] эслегендайын олдыкъ. Фикиримиздже, икяенинъ сонъундаки эки абзац («Шу анъ о генчлик йылларыны хатырлады» деп башлагъан еринден) арткъачлыкъ эте. Амма «Ишни анавы профессордан башлайым» (журналнынъ айны санында) ве «Машалла, Абляким, джемаатынъызгъа» («Йылдыз», 2019 - № 3) икяелери кунюмиз ичюн актуаль мевзуларда олып, ярын-о бириси куню миллет оларакъ сакъланып къаладжамызмы? такъымындаки меселелерни ургъулай. Ана тилине хор бакъкъан, миллий неширлерден алып береджеги олмагъан адамлардан бу хусуста не бекленилир?! А-а-а, о демесе, бу джеэттен мувафакъиетке иришкенлер бар экен, атта ойле нокъталардан бирисининъ сакини олгъан Серёжа (!) бизим тильде сербест къонуша экен. Себеби – кой молласы ве джемаат бир якъадан баш чыкъарып халкъымызны бийлеген тильсизлик белясынынъ огюни алып, кесен-кес талаплар къоялар, атта ана тилини менсинмейджеклерден джемаат юзюни чевиреджек, деген къарар алына. Бугуньки куньде бойле эсер атта утопия киби корюне. Амма джемаат бирликлгини сакъласа, не бермеген Аллах...

Сонъки йылларда мерхум Хайсер агъа Сеитяянынъ хатырлавлары, назм ве несир эсерлери «Йылдыз»нынъ эписи санларында басылып кельмекте. Бу шахысны танып та, онынъле бир субет япылмагъаны, фикирлерининъ язып алынмагъаны, онъа къулакъ асылмагъаны ичюн Языджылар бирлиги бинъ пешмангъа келе – янымызда бир инджи мисали яшай экен де, хаберимиз олмагъан. Онынъ эр бир эсерчиги шахэсер севиесиндедир, эр биринде салмакълы фикир бар. Джумледен «Итибарымны къавенъден корем» икяесинде [5] «эски татарлыкъны» кутъкенлер яшайышындан бир типик ал тасвирленип, серлевасына джевабен, эки къарт къаве урмакъ пешинде де бу, де анавы

танышына мусафирликке кирип, бириси арпа къавеси, даа бириси нохут къавеси пиширгенини корип, «итибарсызлыкъларына ынджыналар». Бундан сонъ олар шу эвлерден аягъыны кесмек кереклер, сёзде. Амма кене «джаным», кене «козюм» – эсер кергинликсиз окъулгъаны киби, ойле де джан агъыртысысыз, шакъа-къоратанен бите. Эсернинъ муэлифи къараманларыны кульмей, тазирлемей, тек кимерде расткелинген чиркин алларны тасвирлеп ала.

Юкъарыда адлары кечкен иджаткярлар сырасында Весиле Менусманованы анъып кечкен эдик. Бу ханым эдебий-бедий уфугъымызда догъгъан бир йылдыз олгъанына ишанмагъа истер эдим. Онынъ шириетте, газетаджылыкъта ве бугунъ несирде косътерген истидаты бизни къувандыра. Тюзгюн эджалы, мергин сёзлю бу муэллиф журналнынъ 2019 сенеси чыкъкъан учюнджи санында «Даа бир фурсат» икяесини такъдим эте. Пара топламакъ макъсады ве авеси та эгоизм дереджесинде олгъан къараман Энвер бей адындан тариф этильген бу эсерде халкъымызнынъ яшайышындаки типик вазият новеллагъа чевириле, яни цирроз хасталыгъына огърагъан бу адамнынъ анализлери асылында башкъа адамнынъ анализлери олгъаны ашкяр ола. Бундан сонъ Энвер бей «озюни санки янъыдан догъулгъан киби ис эте», айны заманда башта-башта огълуна ляйыкъ коръген эмшире Эльмазны да, дикъкъатсыз олып, анализлерни къарыштырып йибергенине ола козьден чыкъарып, оны Асаны да (огълу) бегенмейджегини хуляса эте. Иште, къайд эткенимиз киби, мындаки шейлер биринджи шахыс адындан такъдим этильгени ичюн икяенинъ сонъундаки аят-мемат сырларыны изаатлав фикирлери композиция къалыпларына пек уйгъун келе.

Иште, къайд этильген мселелер бугунъки несиримиз насыл нефес алмакъта олгъаныны коръмеге имкян бере. Албуки, базы муэллифлернинъ эсерлери «икяе» деп бельгиленсе да, оларда эм икяе, эм очерк, эм макъале хусусиетлери къарышып кете ки, оларны там манадаки бир жанргъа аит этмек зор келе. Амму бу сырада такъдим этильген эсерлернинъ эксериети дикъкъатымызны олдукъча муим меселелерге чеккенини ургъуламалымыз – оларны окъур экен, озюмизге четтен турым бакъкъандайын оламыз.

Теткыкыат нетиджелери. Макъаледе къайд этильген кълем саиплерининъ эсерлери миллий эдебиятымызда мергин козьлю, хусусий дюньябакъышлы, бугуныки меселелерни акс этмеге икътитарлы языджыларымыз бар экенини косьтере ки, эсерлерининъ эсас проблематикаларыны миллий дюньябакъыш тешкиль эте. Айны заманда жанр хусусиетлери, къачынды шахс адындан тариф этильмеси, сюжетнинъ хатимеси (финалы) киби меселелерге мукъат олмакъ кереклигини къайд этемиз.

Къулланылгъан эдебият:

1. Велиев, К. Текмиль шашмаладым, акъайлар [Текст] / К. Велиев // Йылдыз, 2019. - № 2. – С. 111-115.
2. Меджитова, С. Разылыкъсыз никях [Текст] / К. Велиев // Йылдыз, 2019. - № 2. – С. 25-36.
3. Гъафаров, Э. Унутып оламам [Текст] / К. Велиев // Йылдыз, 2019. - № 6. – С. 87-91.
4. Гъафаров, Э. Машалла, Абляким, джемаатынъызгъа [Текст] / К. Велиев // Йылдыз, 2019. - № 3. – С. 68-74.
5. Сеитя, Х. Итибарымны къавенъден корем [Текст] / К. Велиев // Йылдыз, 2019. - № 1. – С. 45-49.